

Je citeert Yeats, diept Agave met de leeuwenkop – bij jou berenkop – op uit de Griekse mythologie, vermeldt *Misdaad en Straf*, *Anna Karenina*, Maurice Maeterlinck. Allemaal referenties die worden gehoord. En jouw plaats van handeling, ‘Wisjni Nowgarad’, zal toch wel worden herkend als knipoog naar Annie M.G. Schmidt?

Dat zou ik nog niet zo durven zeggen. Ik moet denken aan de Amerikaanse schrijver en cultuurfilosoof George Steiner die ik ooit een stukje zag voorlezen uit *The Sun Also Rises* van Ernest Hemingway in de fantastische interviewreeks *Van de schoonheid en de troost*. Hij klapte het boek dicht en analyseerde: door het woord ‘Roncevaux’ – de plek komt uit het *Roelantslied* – vertelt Hemingway dat de twee vrienden uit die passage elkaar gaan verraden. De kou in het landschap staat voor ‘de kou van het hart’. Dat is kunnen lezen, kunnen decoderen.

Wil je zo goed zijn enige decoding van *De Kersenvla* te geven?

De Kersenvla bestaat net als *De Kersentuin* uit vier akten. Het is erg vroeg in beide stukken. De zon komt langzaam op in de eerste akte. Wat betekent dat? We brengen de personages uit het duister voor het eerst voor het voetlicht. De zon gaat weer onder? We krijgen een andere kant van de personages te zien, een schaduwkant. Het derde bedrijf beschrijft een feest waar alles wat wispelturiger is. Wat zegt dat over de mens? Dat hij niet zwart of wit is, maar grijs, wisselvallig. De kracht van Tsjechov ligt tussen de zinnen. Hoe bewegen de personages? Wat doet het licht?

De taart aan het begin valt niet alleen omdat dat grappig is. Dat is wat we gaan doen met Tsjechov: in stukken kappen, laten vallen, vla van maken. Er was een tijd toen mensen automatisch wisten: ‘Ah, de taart valt? De boel is naar de kloten!’. De signalen zijn er: de taart valt, de horloge werkt niet meer en Danny vraagt: ‘Wat zou Anton hiervan zeggen?’ Oh, en zag je dat de huisjes van het decor ‘1905’ vormen?

credits

tekst en regie: Stef Lernous

spel: Kirsten Pieters, Ellen Sterckx, Chiel van Berkel,

Tine Van den Wyngaert, Louis van der Waal

decor- en lichtontwerp: Sven Van Kuijk

techniek: Sven Van Kuijk, Thomas Vermaercke, Seppe Janssens

productie: Abattoir Fermé in samenwerking met kunstencentrum nona

Met de steun van: de Vlaamse Gemeenschap en stad Mechelen

www.abattoirferme.be

Karel Vanhaesebroeck, Maja Westerveld en Stef Lernous: het abc van Abattoir Fermé, Lannoo, 2019.

De Kersenvla **Abattoir Fermé**

Stef Lernous wordt geroemd en verguisd om zijn geflipte oneindige verbeeldingswereld. De regisseur vertelt hieronder hoe *De Kersentuin* van Anton Tsjechov, dat never op zijn to-dolijstje stond, zijn compagnie Abattoir Fermé binnenwaaide. *De Kersenvla serveert Tsjechov als een komedie en als... kersenvla: de taart is aan stukken gesneden, op de grond gedonderd, een prakje geworden, weer opgeraapt en aangevuld met kleurrijke huisingsrediënten.*

De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden

Stef Lernous heeft een tattoo van een aap: inmiddels twintig jaar het logo van Abattoir Fermé, want ‘de mens is een bange aap met krassen op zijn ziel.’ In *De Kersenvla* voert hij Danny Tsjechov (Louis van der Waal) op, de – door Lernous bedachte – minder getalenteerde broer van theaterschrijver Anton Tsjechov (1860-1904), regisseur Ewelina (Kirsten Pieters), de gevierde ballerina Tamara (Ellen Sterckx), de Nederlandse acteur Gabbe (Chiel van Berkel) en Vera, de grande dame van het Russische theater (Tine Van den Wyngaert). Ze komen in 1905 samen in Wisjni Nowgarad om Danny’s kersverse meesterstuk te repeteren. De samowar pruttelt.

De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden

De Kersenvla zou zijn begonnen als een grap. Stef? Stef Lernous: Als een woordgrap. Wij drijven erg op humor bij Abattoir Fermé. Ik herinner me dat Maja (Westerveld, schrijfster en theatermaakster, mc) ‘*kersenvla*’ uitsprak en dat dat bij mij bleef hangen. We bedoelen echt de vla, zoals in vanillevla, niet de vlaai. Met haar kruisstructuren is de taart ons te strak en te constructief. Bij ‘vla’ denk je aan die kleverige substantie, de geklutste pudding. Vla klinkt blubbeliger, *messier*, vuiler.

De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden

De kersenvlaai smakt geregeld letterlijk tegen de grond tot vla. In jouw sector kun je geen ‘kers’ laten vallen of de tuin van Tsjechov komt erbij. Het wereldwijd geliefde repertoirestuk lijkt me nu niet meteen wat voor Abattoir Fermé?

Elk repertoirestuk dat goed is uitgevoerd kan mooi zijn, maar ik heb inderdaad nooit gedacht dat ik Tsjechov zou gaan ensceneren. *De Kersentuin* is te meanderend voor mijn regie. En er hangt zo veel aan. Een iconografie, bijvoorbeeld. Googel de scènefoto’s maar eens: allemaal mensen in historische kostuums. Tsjechov is periodegerelateerd, naturalistisch en geregeld gaan personages zitten en ze blijven heel lang zitten.

De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden

Niet bepaald Abattoir Fermé dus. Hoeveel Tsjechov liet je toe? Mijn twee eerste versies van de tekst van *De Kersenvla* waren vrij getrouwe bewerkingen van *De Kersentuin*! Ik had ‘de tuin’ een beetje opgekuist en de taal wat moderner en actiever gemaakt. Er speelden vele ideeën. Een van de leukste vond ik om met Abattoir Fermé een stukje grond te kopen, kersenboompjes

te planten en te verzorgen en na vijf jaar daar te gaan spelen. En aan het eind van *De Kersentuin* hoor je de boompjes omhakken, want de eigenaresse van het landgoed heeft geen geld meer. Toen dacht ik: we maken een voorstelling met historische kostuums en zonder schmink – dat verwacht niemand van ons!

De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden

En het werd een voorstelling zonder historische kostuums mét schmink. Wist je van tevoren dat deze productie een komedie zou worden?

Yes! Toen de spelers en ik elkaar eindelijk weer zagen (tijdens corona) wisten we vrij snel dat het *comedy* zou worden. We wilden de mensen in deze barre tijden laten lachen. Goed voor het publiek, goed voor ons. Overigens heeft Tsjechov *De Kersentuin* als komedie geschreven, maar regisseur Konstantin Stanislavski maakte er een tragedie van. Bij ons heeft Danny Tsjechov een drama geschreven, maar regisseuse Ewelina maakt er een farce van.

De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden

De Kersenvla opent nochtans behoorlijk ernstig. Ik geef het stuk bij het begin een Tsjechov-injectie. Op de vraag hoe de reis was, antwoordt Vera met een beschrijving van het landschap. Na woordgrapjes als ‘ik zag een lynx die rechts wegdook’ volgt het zinnetje: ‘Ik kon mijn ogen niet droog houden op weg naar hier’ – dat is pure Anton Tsjechov. Ik wilde het publiek graag op het verkeerde been zetten: dat het zich zou afvragen of Abattoir Fermé toch voor ernstig had gekozen. Maar ik wilde nu ook niet dat de spelers zo ernstig zouden spelen dat het op cynisme zou lijken. Ik hou van humor, niet van cynisme in theater.

Ik wilde van bij het begin iets installeren, waarvan je in terugblik zou beseffen: ‘Ah, maar dat is (de werking van) theater wat daar wordt getoond. Die actrice schakelt vlotjes van gespeeld ernstig naar een andere emotie.’

De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden

Het is geen parodie op Tsjechov?

Nee, het is geen parodie. Het is ook geen adaptatie. Ik heb wél veel gepikt van Tsjechov: stukjes tekst, echo’s van personages, een structuur, het fragmentarische. Je zou het een komische hommage kunnen noemen, niet per se aan *De Kersentuin*, wel aan een soort theater à la Stanislawski en aan de tijdloosheid van hoe een repetitie kan verlopen of hoe sommige acteurs, schrijvers of regisseurs zijn.

De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden

Lijkt ‘de repetitie’ erg op de repetities van Abattoir Fermé?

Bij Abattoir Fermé is geen enkele repetitie dezelfde, wel zijn er zijn vaste rituelen, zoals het bekijken van videobeelden. Vaak is er een wisselwerking tussen hoe de repetities verlopen en de geest van de voorstelling die we proberen te maken. Dus: er werd dit keer veel gekeuveld en gesproken over theater, over onze ervaringen, over hoe we ons verhouden tegenover andere vormen van theater. En ja, wij houden van veel koffiebreaks (lacht). Soms is er taart.

Als *De Kersenvla* naast een komedie nog wat is, dan: een stuk over liefde (en een beetje haat) voor theater, zeg je. Je haalt acteurs die ‘zichzelf zijn’ op het podium over de hekel. Gewoon doen? ‘Niks gewoons aan theater’.

Ja, dat meen ik nu echt. In die monoloog van Tine, die over theater gaat, is weinig fictie. Ik denk dat veel spelers, echte spelers, dat gaan herkennen. Er zit veel druk op die stap naar de scène voor acteurs – het publiek heeft betaald voor de voorstelling en gaat je (direct) beoordelen. Al is het ook vergevingsgezind. Als je je verspreekt zal iedereen het gehoord hebben, maar een minuut later is dat weer vergeten. Het nieuwe acteren is blijkbaar ‘jezelf zijn’ op de Bühne! Ik snap dat er een soort van postdramatisch theater is gekomen, waar je de boel dichter bij jezelf houdt, maar ‘jezelf zijn’ mag niet het enige worden wat je kan. Een artiest mag niet bang zijn om iets kleurrijks en ongewoons te doen.

Als ik iets over theater wil zeggen – en niet per se over spelen – is het dit: theater is niet gewoon, mág niet gewoon zijn. Mag nooit banaal zijn, tenzij dat de insteek is. Ik ben mij zeer bewust van het feit dat mijn job niet gewoon is. In de generale week is mijn vraag altijd: is het genoeg? Geven we het publiek genoeg waar voor zijn geld? Ik denk dat mijn stukken daarom zo gebukt gaan onder veelheid.

Ik ben gestopt met naar theater te gaan omdat ik een soort auteurschap begon te missen. Wijlen de Gentse theatermaker Eric De Volder (1946-2010) bezat zo’n auteurschap: hij had een bepaald soort taal, een bepaald soort vorm en hij slaagde erin om zich om de zoveel stukken heruit te vinden.

De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden

Je antihelden zijn vaak ‘creatieve outsiders’: schrijvers, regisseurs, filmmakers. Hier voer je minstens twee van je alter ego’s op: de schrijver en de regisseur.

Alle personages zijn mijn alter ego’s. Ik pas hier vooral in het laatste van schrijver en regisseur, klopt. Het minst heb ik te maken met Vera, het personage van Tine, gebaseerd op de historische actrice Vera Komissarzhevskaya (1864-1910), tevens diva. Je gelooft het misschien niet, maar dit is mijn meest accurate stuk ooit over een fictieve situatie (met ontzettend veel anachronismen, zoals ‘Shit’ vloeken in 1905) over een repetitie die erg veel refereert aan Tsjechov, *De Kersentuin* en Rusland anno 1905. Als Vera het heeft over haar man, een graaf die landschappen schilderde, van wie ze gescheiden is omdat hij bij haar zuster een kleine heeft gemaakt: klopt. Als ze zegt: ik heb mijn eigen theater opengedaan. Is ook zo. In 1907 opende het met een regie van Meyerhold. Tamara is gebaseerd op Tamara Karsavina (1885-1978), ballerina van het Mariïnskitheater.

Het is Tamara die zegt: ‘Als bij Tsjechov in de eerste akte een pistool wordt vermeld, dan wordt dat ook gebruikt.’ Waar zit jouw pistool?

De kumquat oftewel de dwergsinaasappel is mijn ‘pistool’. Danny zegt in de eerste akte dat hij allergisch is voor kumquats...

De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden

Ewelina neemt het exotische dier kaketoe als voorbeeld van op hoeveel manieren een regisseur ermee aan de slag kan.

Regisseur Ewelina zegt: ‘Je kan met een kaketoe zus en je kan zo. Als je er een rekwisiet van maakt gaan de mensen denken dat je ermee lacht. Je kan ook opkomen met een dode kaketoe, maar wat zegt dat?’ Wat ik nu ga zeggen betekent niet dat ik niet democratisch of collectief werk, maar ik wil het regisseurschap wel zo kras stellen: ik ben de baas en het komt uit mijn brein, maar ik ben ook – zeker in het beginstadium – zeer onzeker. Tot drie, twee weken voor de première blijf ik alles bevragen. Ik geloof heel erg in regisseurs. Regisseren is een vak. Je moet als regisseur zoveel balletjes tegelijk in de lucht houden en elke keuze leidt tot andere keuzes. Als maker probeer je de wereld rond je te begrijpen en de wereld die je aan het maken bent. In het beste geval connecteren die op een bepaalde manier. Ik noem dat een continu ordenen of organiseren van alle informatie. Een van mijn grote voorbeelden op dat vlak is Peter Greenaway, die de hele tijd archieven probeert te maken in zijn films.

De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden

Je houdt van de marge, ook van de populaire cultuur. Het ‘echt populaire’ – ik zie K3 niet als populaire cultuur, dat is commercieel – is een margefenomeen aan het worden. Ik geef nu twintig jaar les op het RITCS en ik heb dat uit de praktijk. Een 21-jarige kent Gaston en Leo niet meer.

Laatst passeerde dat duo weer op mijn radar. Ik heb als kind onderschat hoe goed die dat doen. Toen dacht ik: wat is de clou, wie zijn die rare mensjes? Nu kijk ik naar hoe de sketch is geschreven, naar ritme, dynamiek. Voor alle duidelijkheid: ik wijs niemand met de vinger, het gaat hier om het tijdsgewricht. We zijn zoveel kwijt en verleerd. We moeten opnieuw leren lezen.

De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden

Dus ook: theater leren lezen?

Ik vraag me soms af hoe er anno nu naar theater wordt gekeken. Er was een tijd dat iedereen *De Kersentuin* kende. Ik betwijfel of veel acteurs en andere theatermensen het stuk nog kennen. En dan te beseffen dat Tsjechov de populairste theaterauteur is – op Shakespeare na.

^[1] De Kersenvla, de taart is aan stukken gesneden